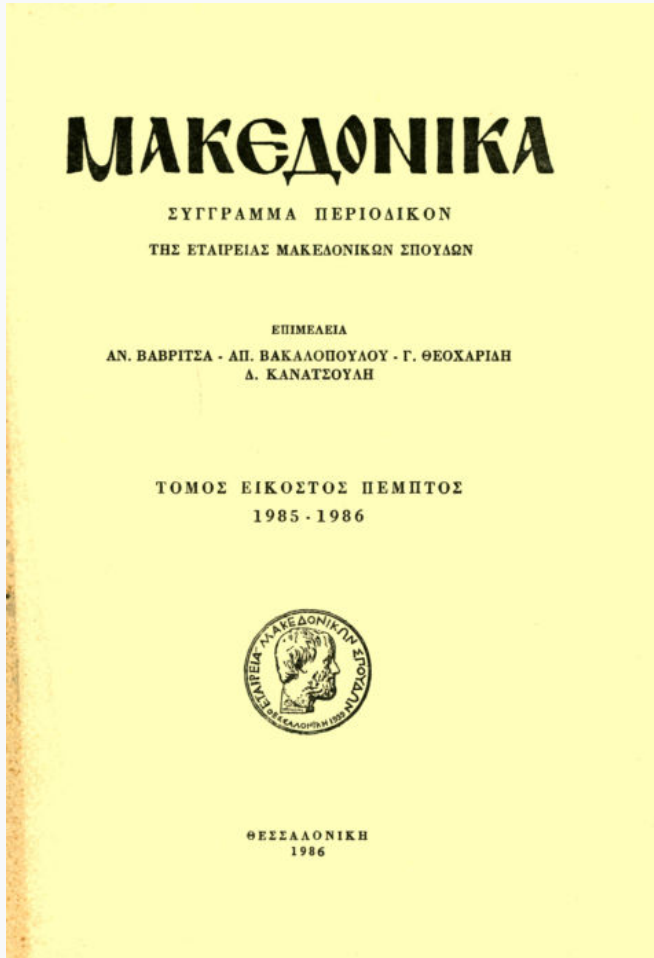

Μακεδονικά

Τόμ. 25, Αρ. 1 (1986)

Κωνσταντίνου Βαρζού, Η γενεαλογία των Κομνηνών, τομ. Α'-Β'

Γ. Ι. Θεοχαρίδης

doi: [10.12681/makedonika.235](https://doi.org/10.12681/makedonika.235)

Copyright © 2014, Γ.Ι. Θεοχαρίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Θεοχαρίδης Γ. Ι. (1986). Κωνσταντίνου Βαρζού, Η γενεαλογία των Κομνηνών, τομ. Α'-Β'. *Μακεδονικά*, 25(1), 393-400. <https://doi.org/10.12681/makedonika.235>

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Κωνσταντίνου Βαρζοϋ, 'Η γενεαλογία των Κομνηνών, Τόμ. Α'-Β'. Θεσσαλονίκη 1984. Κέντρον Βυζαντινών Ἐρευνών. (Βυζαντινά Κείμενα καὶ Μελέται 20 Α καὶ 20 Β).

Ἔργον ὀγκῶδες καὶ μνημειῶδες. Ὁ Α' τόμος ἔχει 756 σελίδες καὶ ὁ Β' τόμος ἔχει 896 σελίδες. Ἀπλὴ ἀνάγνωσή του χρειάζεται πολὺ χρόνον καὶ μεγάλη ὑπομονή. Αὐτό, γιὰ τοὺς βιογραφίους τῶν 194 Κομνηνῶν του εἶναι σὰν ἄρθρα ἐγκυκλοπαιδείας καὶ ποιὸς διάβασε ποτὲ ὀλόκληρους τόμους ἐγκυκλοπαιδείας. Ἀξίζει ὁμως τὸν κόπον, γιὰ τοὺς περιέχει θησαυροὺς πληροφοριῶν καὶ γνώσεων. Αὐτὰ ἄς ἀποτελέσουν ἔκφραση τοῦ θαυμασμοῦ μας γιὰ τὴ δύναμη ἐργασίας τοῦ συγγραφέα, ἀφοῦ μάλιστα μπορεῖ καὶ ἀναγγέλλει τὴν προσεχὴ ἔκδοσιν καὶ ἄλλων τόμων.

Α'

Ἄς δοῦμε τώρα ἀπὸ κοντὰ τὰ περιεχόμενα τῶν τόμων. Στὸν Α' τόμον, μετὰ ἀπὸ πέντε Βραχυγραφίῶν (σ. 3-4), Πηγῶν (σ. 5-15) καὶ Βοηθημάτων (σ. 16-23), μιὰ Εἰσαγωγή (σ. 25-35) μιλά γιὰ τὴν Οἰκογένειαν τῶν Κομνηνῶν, δηλαδὴ γιὰ τὴν καταγωγὴν (ἀπὸ τὴν Κόμνην τῆς νότιας Θράκης), τὴν ἐλληνικότητά της, τὴ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖο της, τὴ συνένωσή της μὲ τὴν Οἰκογένειαν τῶν Δουκῶν, τὰ ἐγκώμια ρητόρων καὶ ποιητῶν τῆς ἐποχῆς γιὰ τὴ γενιὰ τῶν Κομνηνοδουκῶν, τὸν πλοῦτον της καὶ τίς βιολογικὰς ἰκανότητες καὶ ἐλαττώματά της.

Στὴν Εἰσαγωγή αὐτὴ μαθαίνουμε ὅτι σ' αὐτὸν τὸν Α' τόμον τῆς Γενεαλογίας τῶν Κομνηνῶν βιογραφοῦνται οἱ πρῶτες ἑξὶ γενεαὶ τῶν Κομνηνῶν, ἧτοι 98 Κομνηνοί, ἀριθμοῦμενοι μὲ ἀξόνατον ἀριθμὸν καὶ χωριζόμενοι σὲ ἑξὶ γενεάς. Αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὴν πρώτην ὁμάδαν, τὴν ὁμάδαν τῶν «συνταυτιζόμενων» Κομνηνῶν, γιὰ τοὺς ὁποίους οἱ πληροφορίες τῶν πηγῶν ἐπιτρέπουν τὴν προέκτασιν τοῦ γενεαλογικοῦ τοῦ δένδρου ἀπὸ πατέρα σὲ γιόν. Μετὰ τὴν πρώτην αὐτὴν ὁμάδαν τῶν «συνταυτιζόμενων» Κομνηνῶν θὰ ἀκολουθήσῃ (μὲ συνέχεια τῆς ἀρίθμησής τους ἀπὸ τὸν τελευταῖον Κομνηνὸν τῆς πρώτης ὁμάδας) ἡ δευτέρα ὁμάδα τῶν «σχετικὰ συνταυτιζόμενων» Κομνηνῶν, ποὺ οἱ πληροφορίες τῶν πηγῶν γι' αὐτοὺς δὲν ἐπαρκοῦν γιὰ νὰ συνεχίσουν αὐτοὶ τὸ γενεαλογικὸ δένδρον τῆς πρώτης ὁμάδας, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς θὰ ἀκολουθήσουν οἱ «μη συνταυτιζόμενοι» Κομνηνοί. (Γιὰ ὅλους ὁμως αὐτοὺς περισσότερα θὰ λεχθῶν στο Β' τόμον).

Ἀκολουθοῦν οἱ βιογραφίαι τῶν ἑξὶ γενεῶν τῆς πρώτης ὁμάδας, τῶν λεγόμενων «συνταυτιζόμενων» Κομνηνῶν (σ. 37-680):

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΓΕΝΕΑ περιέχει μιὰ βιογραφίαν, ἀριθ. 1, τοῦ γενάρχη (Ἰσαακίου) Κ.

Ἡ ΔΕΥΤΕΡΗ ΓΕΝΕΑ περιέχει δύο βιογραφίας, ἀριθ. 2 καὶ ἀριθ. 3.

Ἡ ΤΡΙΤΗ ΓΕΝΕΑ περιέχει τρεῖς βιογραφίας, ἀριθ. 4, 5 καὶ 6 (ὁ ἀριθ. 4 εἶναι ὁ ἀποκράτωρ Ἰσαάκιος Α' Κομνηνός).

Ἡ ΤΕΤΑΡΤΗ ΓΕΝΕΑ περιέχει ἑνδεκα βιογραφίας, ἀριθ. 7-17 (ὁ ἀριθ. 15 εἶναι ὁ ἀποκράτωρ Ἀλέξιος Α' Κομνηνός).

Ἡ ΠΕΜΠΤΗ ΓΕΝΕΑ περιέχει εἴκοσι ὀκτῶ βιογραφίας, ἀριθ. 18-45 (ὁ ἀριθ. 34 εἶναι ὁ ἀποκράτωρ Ἰωάννης Β' Κομνηνός).

'Η ΕΚΤΗ ΓΕΝΕΑ περιέχει πενήντα τρεις βιογραφίες, ἀριθ. 46-98 (ὁ ἀριθ. 81 εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Α' Κομνηνός).

Στὸν ἀριθ. 34 (σ. 208) παρεμβάλλεται ΕΝΘΕΤΟ μὲ τὸ γενεαλογικὸ δένδρο τοῦ Οἴκου τῶν Βρυεννίων.

Στὸν ἀριθ. 63 (σ. 305) παρεμβάλλεται ΕΝΘΕΤΟ μὲ τὸ γενεαλογικὸ δένδρο τῶν Κοντοστέρων.

Στὸν ἀριθ. 95 (σ. 672) παρεμβάλλεται ΕΝΘΕΤΟ μὲ τὸ γενεαλογικὸ δένδρο τοῦ Οἴκου τῶν Συναδηνῶν.

Στὸν ἀριθ. 98 (σ. 680) παρεμβάλλεται ΕΝΘΕΤΟ μὲ τὸ γενεαλογικὸ δένδρο τοῦ Οἴκου τῶν Παλαιολόγων.

"Ὅπως παρατηρεῖ ὁ σ. στὴν Εἰσαγωγή του (σ. 33): «'Απ' τὰ 98 μέλη τῆς οἰκογένειας τῶν ἔξι πρώτων γενεῶν (ἀριθ. 1-98) 17 μέλη δὲν φέρουν τὸ ἐπώνυμο Κομνηνός (στὴν πραγματικότητα 15 καὶ ὄχι 17, γιατί στοὺς ἀριθμοὺς τῶν ποῦ δίνει στὴ σημ. 59, οἱ ἀριθ. 5, 20 καὶ 93 φέρουν τὸ ἐπώνυμο Κομνηνός), πέντε μέλη φέρουν τὸ ἐπώνυμο Δοκειανός-Δοκειανή (στὴν πραγματικότητα τέσσερα, γιατί ὁ ἀριθ. 5 στὴ σημ. 60 εἶναι 'Ανώνυμη Κομνηνὴ ὄχι Δοκειανή), ἑπτὰ μέλη φέρουν ἐπώνυμο Δούκας-Δούκαινα (στὴν πραγματικότητα ἔξι, γιατί ὁ ἀριθ. 93 στὴ σημ. 63 εἶναι ὁ 'Ανδρόνικος 'Αγγελος Κομνηνός καὶ ὄχι Δούκας), ἄνκαι ἀνήκουν στὴν τακτικὴ Γενεαλογία». Γι' αὐτὸ, λέει ὁ σ. (αὐτόθι σ. 33), καὶ στὴν τακτικὴ Γενεαλογία τῶν Κομνηνῶν δὲν περιλαμβάνω μόνον ἐκεῖνους ποῦ φέρουν τὸ ἐπώνυμο Κομνηνός, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνους ποῦ ἐξ αἵματος ἀνήκουν σ' αὐτούς, ἔστω καὶ ἂν δὲν φέρουν τὸ ἐπώνυμο Κομνηνός». Θὰ ξαναγυρίσουμε σ' αὐτὰ παρακάτω. "Ἐς κλείσουμε πρῶτα τὴν ἐκθεσὴ μας γιὰ τὰ Περιεχόμενα αὐτοῦ τοῦ Α' τόμου.

Στὶς σελ. 681-714 παρατίθεται Βιβλιογραφία, συμπληρωματικὴ ἐκείνης ποῦ καταχωρήθηκε στὴν ἀρχὴ τοῦ παρόντος τόμου, σελ. 1-23 (Βραχυγραφίες-Πηγές-Βοηθήματα).

Στὶς σελ. 713-754 παρατίθενται σὲ τρεῖς Πίνακες Εὐρετήρια: Πίνακας Α' (σελ. 714-720, ὄχι 717-725, ὅπως στὸν πίνακα Περιεχομένων) τῶν Κομνηνῶν τῶν ἔξι πρώτων γενεῶν, ποῦ βιογραφοῦνται στὸν Α' αὐτὸν τόμο καὶ τῶν Κομνηνῶν τῆς ἑβδόμης γενεᾶς (99-195), ποῦ ἀπλῶς ἀναφέρονται σ' αὐτὸν τὸν τόμο καὶ βιογραφοῦνται στο Β' τόμο. Πίνακας Β' (σελ. 721-722 καὶ ὄχι 723-724, ὅπως στὸν πίνακα Περιεχομένων) τῶν Κομνηνῶν τῶν μετὰ τὴν ἑβδόμη γενεὰ (196 κ.έ.), ποῦ ἀπλῶς ἀναφέρονται στὸν Α' αὐτὸν τόμο καὶ βιογραφοῦνται στὸ Γ' τόμο καὶ ἐξῆς (:). Πίνακας Γ' (σελ. 723-754) τῶν ἄλλων (ἐκτὸς τῶν Κομνηνῶν) προσώπων καὶ πραγμάτων: I 'Ελληνικῶν ὀνομάτων καὶ πραγμάτων (σελ. 723-752), II Ξενογλωσσῶν ὀνομάτων καὶ πραγμάτων (σελ. 752-754). Ἔπονται Παροράματα, σελ. 755-756. Πίναξ Περιεχομένων σ. 757 (μὲ τὴ διόρθωσι: Πίν. Γ' 723-754, I 723-752, II 752-754). Στὸ τέλος ὑπάρχει μέγα ΕΝΘΕΤΟ: Στέμμα Α', οἱ Κομνηνοὶ τῶν γενεῶν Πρώτης ἕως Ἐβδόμης.

Μέγα ἔργον, ἂν λάβουμε μάλιστα ὑπόψη ὅτι οἱ σπουδαιότεροι Κομνηνοὶ ἀποτελοῦν ὀλόκληρες μονογραφίες μὲ σημαντικὸ ἀριθμὸ σελίδων. Ἔτσι ἔχουμε:

'Αριθ. 4: Ἰσαάκιος Α' Κομνηνός, σελ. 41-46, πέντε σελίδες.

'Αριθ. 15: Ἀλέξιος Α' Κομνηνός, σελ. 87-113, εἴκοσι ἔξι σελίδες.

'Αριθ. 32: Ἄννα Κομνηνὴ, σελ. 176-197, εἴκοσι μία σελίδες.

'Αριθ. 34: Ἰωάννης Β' Κομνηνός, σελ. 203-228, εἴκοσι πέντε σελίδες.

'Αριθ. 81: Μανουὴλ Α' Κομνηνός, σελ. 422-477, πενήντα πέντε σελίδες.

'Αριθ. 87: Ἀνδρόνικος Α' Κομνηνός, σελ. 493-638, ἑκατὸν σαράντα πέντε σελίδες.

Ὁ 'Ανδρόνικος Α' Κομνηνός ἀποτελεῖ ἔτσι μιὰ μονογραφία ἑκατὸν σαράντα πέντε σελίδων μέσα στὶς βιογραφίες τῶσων Κομνηνῶν.

Ἄς δοῦμε τώρα λίγο τὸ σύστημα τοῦ σ. νὰ περιλαμβάνει στὶς βιογραφίες τῶν Κομνηνῶν καὶ πρόσωπα μὲ ἄλλα ἐπώνυμα, ποῦ τὰ θεωρεῖ ὅτι ἀνήκουν «ἐξ αἵματος» στοὺς Κομνηνοὺς:

Εἶναι γνωστὴ στοὺς ἐρευνητὲς ἡ μεγάλη δυσκολία κάθε βυζαντινῆς γενεαλογικῆς μελέτης. Ἡ δυσκολία προέρχεται ἀπὸ τὴ συνθήθεια τῶν Βυζαντινῶν νὰ παίρουν τὰ τέκνα τὸ ἐπώνυμό τους ὄχι ἀπὸ τὸν πατέρα τους, ὅπως θὰ ἔπρεπε, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν τυχὸν πιδ εὐγενῆ μητέρα τους ἢ ἀπὸ πιδ ἐνδοξους προγόνους τους. Ἐτσι τὰ τέκνα τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου καὶ τῆς Ἄννας τῆς Κομνηνῆς δὲν ὀνομάζονται, ὅπως θὰ ἔπρεπε, Βρυέννιοι, ἀλλὰ Κομνηνοὶ ἀπὸ τὴν πιδ εὐγενῆ πορφυρογέννητη μητέρα τους, ἡ Δούκαις ἀπὸ τὴν αὐτοκράτειρα γιὰ τὴν τους Εἰρήνη Δούκαινα. Παρομοίως αἱ σύζυγοι δὲν παίρουν πολλακίς τὸ ἐπώνυμο τοῦ συζύγου τους, ὅπως θὰ ἔπρεπε, ἀλλὰ διατηροῦν τὸ τυχὸν πιδ λαμπρὸ οἰκογενειακὸ τους ἐπώνυμο. Ἐτσι ἡ σύζυγος τοῦ Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ δὲν ὀνομάζεται Εἰρήνη Κομνηνή, ὅπως θὰ ἔπρεπε, ἀλλὰ πάντοτε Εἰρήνη Δούκαινα. Μεταφέρονται ἔτσι μὲ τὶς διαφορὲς ἐπιγαμίεις ἐπώνυμα οἰκογενειῶν μέσα σὲ ἄλλες οἰκογένειες καὶ ἡ συνέχισις τοῦ φαινομένου στὶς ἐπόμενες γενεὲς ἐπιφέρει μεγάλη σύγχυση στὶς γενεαλογίεις.

Εἶναι ἀξιοθαύμαστο, τὸ πῶς τὰ ἐβγαλε πέρα ὁ συγγραφεὺς μας παρακολουθώντας ἀπογόνους Κομνηνῶν μέσα σὲ ἄλλες οἰκογένειες. Αὐτὸ ὅμως τοῦ κόστισε τεράστιο κόπο διερευνώντας τὶς γενεαλογίεις τῶν Βοτανειατῶν, τῶν Βρυέννιων, τῶν Κοντοστέφανων, τῶν Συναδηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων, τῶν ὁποίων δίνει σὲ ἔνθετους πίνακες τὰ γενεαλογικὰ τους δένδρα, καὶ διόγκωσε τὴν ἐργασία του μὲ ἄτομα, ποῦ δὲν φέρουν τὸ ἐπώνυμο Κομνηνός. Δὲν θέλησε βέβαια, ὄχι ὅτι δὲν τὸ ἤξερε, νὰ ἐφαρμόσει τὸ σύστημα ἄρχων, ποῦ ἀπλουστεύει τὰ πράγματα καὶ ποῦ ἐφάρμοσε ὁ Δημ. Πολέμιος στὴ γενεαλογία τῶν Δουκῶν. (Βλ. D e m e t r i o s I. P o l e m i s, The Doukai. A Contribution to Byzantine Prosopography. University of London. The Athlone Press 1968. University of London Historical Studies XXII. Βλ. καὶ σχετικὴ βιβλιοκρισία ὑπὸ Γ. Ι. Θεοχαρίδου, «Ἑλληνικά», τόμ. 23, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 133-139). Οἱ ἄρχες αὐτὲς εἶναι οἱ ἐξῆς: α) Γνήσια μέλη μιᾶς οἰκογένειας θεωροῦνται καὶ τὸ ἀρχικὸ τους γενεαλογικὸ δένδρο ἀποτελοῦν μόνον ὄσοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, φέρουν ἀποκλειστικὰ τὸ ἐπώνυμο τοῦ πατέρα τους. Αὐτοὶ συγκεντρώνονται σὲ ΠΡΩΤΗ ομάδα. (Ἀπὸ αὐτοὺς βέβαια οἱ μὲν ἄνδρες συνεχίζουν τὸ γενεαλογικὸ δένδρο τῆς οἰκογένειας, οἱ δὲ γυναῖκες παντρεύονται σὲ ἄλλες οἰκογένειες μεταφέροντες σ' αὐτὲς τὸ πατρικὸ τους ἐπώνυμο, ἀλλὰ τὰ τέκνα τους γενεαλοοῦνται πλέον στὸν οἰκογενειακὸ κλάδο τοῦ συζύγου). β) Αὐτοὶ ποῦ διατήρησαν ἐπώνυμο ἀπὸ τὴν μητέρα τους, ὅπως καὶ αὐτοὶ ποῦ μεταφέρουν τέτοιο τίτλο εὐγενείας ἀπὸ προγόνους, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀποτελοῦν δευτερεύοντα κλάδο τοῦ οἰκογενειακοῦ τους δένδρου. Αὐτοὶ συγκεντρώνονται σὲ ΔΕΥΤΕΡΗ ομάδα. (Στὴ δευτέρῃ αὐτῇ ομάδῃ ὑπάγονται βέβαια καὶ τὰ τέκνα βυζαντινῆς μητέρας ποῦ παντρεύτηκε ξένο καὶ ποῦ διατηροῦν ἐπώνυμο τῆς μητέρας τους ἢ ἐπώνυμο ἀπὸ προγόνους).

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν θὰ ξεκαθάριζε τὸ ζήτημα, ποῖς εἶναι γνήσιοι Κομνηνοὶ καὶ ποῖοι μὴ μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθεῖ ἡ γνησιότης του ὡς Κομνηνοῦ. Ἐτσι τώρα, μέσα στοὺς βιογραφούμενους 98 Κομνηνοὺς τῆς πρώτης ομάδας ὑπάρχουν ἐπώνυμα, ὅπως Δοκειανός, Ταρωνίτης, Δούκας, Βοτανειάτης, Πακουριανός, ποῦ ὁ σ. τους θεωρεῖ γνήσιους Κομνηνοὺς, ἐν συνόλῳ 15 πρόσωπα, ἀλλὰ ἡ γνησιότης τους σὰν Κομνηνῶν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθεῖ. Ἄς τοὺς δοῦμε:

α) Δοκειανοὶ :

*Αριθ. 9. Θεόδωρος Δοκειανός. Θεωρεῖται Κομνηνός ἀπὸ τὴν μητέρα του,

μιὰ Ἀνώνυμη Κομνηνή. Ὁ ἴδιος δὲν διατρεῖ τὸ ἐπώνυμο Κομνηνός καὶ νυμφεύθηκε μιὰ Ἀνώνυμη.

Ἄριθ. 18. (Μιχαήλ) Δοκειανός. Θεωρεῖται Κομνηνός, γιατί ἡ πατρική γιαιγιά του ἦταν μιὰ Ἀνώνυμη Κομνηνή, ἀφοῦ εἶναι γιὸς τοῦ Ἄριθ. 9 καὶ ὁ πατέρας του θεωρεῖται, ὅπως εἶδαμε, ἀπὸ τὴ μητέρα του Κομνηνός. Ὁ ἴδιος δὲν διατρεῖ τὸ ἐπώνυμο Κομνηνός καὶ νυμφεύθηκε μιὰ Ἀνώνυμη.

Ἄριθ. 46. (Θεόδωρος) Δοκειανός. Γιὸς τοῦ ἀριθ. 18 καὶ τῆς Ἀνώνυμης. Θεωρεῖται Κομνηνός, γιατί ὁ πατέρας του, ὁ ἀριθ. 18, καὶ ὁ παππούς του, ὁ ἀριθ. 9, θεωρήθηκαν Κομνηνοὶ ἀπὸ τὴν προ-γιαγιά, τὴ μητέρα τοῦ παπποῦ, τοῦ ἀριθ. 9, τὴν Ἀνώνυμη Κομνηνή.

Ἄριθ. 47. Ἀνώνυμη Δοκειανή. Κόρη τοῦ ἀριθ. 18. Θεωρεῖται Κομνηνή, γιατί ἡ προ-γιαγιά της, ἡ μητέρα τοῦ παπποῦ της, τοῦ ἀριθ. 9, ἦταν μιὰ Κομνηνή καὶ αὐτὸ εἶχε κάμει τὸν παπποῦ της (ἀριθ. 9) καὶ τὸν πατέρα της (ἀριθ. 18) Κομνηνός.

Ἄριθ. 60. (Ἰσαάκιος) Δοκειανός. Γιὸς τοῦ ἀριθ. 46. Θεωρεῖται Κομνηνός, γιατί εἶναι γιὸς τοῦ ἀριθ. 46, ποῦ ἡ προ-γιαγιά του ἦταν μιὰ Ἀνώνυμη Κομνηνή καὶ αὐτὸ εἶχε κάμει τὸν πατέρα του καὶ τὸν παππού του Κομνηνός.

Πῶς μποροῦμε, λοιπόν, νὰ θεωρήσουμε αὐτοὺς Κομνηνούς ποῦ συνεχίζουν τὸ τακτικὸ γενεαλογικὸ δένδρο τῶν Κομνηνῶν, ὅταν τὸ ἐπώνυμο Κομνηνός ὑπάρχει μόνο σὲ μιὰ ἀπομακρυσμένη πρόγονο τους; Πῶς μπορεῖ μιὰ Κομνηνή ποῦ παντρεύεται μέσα σὲ μιὰ ἄλλη οἰκογένεια νὰ ἀποτελέσει τὴν ἀρχὴ γενεαλογικοῦ δένδρου Κομνηνῶν, ὅπως ἡ Ἀνώνυμη Κομνηνή ποῦ παντρεύτηκε τὸ Θεόδωρο Δοκειανὸ (ἀριθ. 9); Οἱ ἀπόγονοι αὐτῆς δὲν θὰ ἐπορευοῦν συνεχίσουν τὸ γενεαλογικὸ δένδρο τοῦ πατέρα τους; Ὁ σ. τοὺς θεωρεῖ «ἐξ αιματος» Κομνηνούς.—Πολὸ ὅμως δὲν ἐξασθένει αὐτὸ τὸ «αἷμα» σὲ τρεῖς ἐπόμενες γενεές;

β) Δοῦκες.

Ἄριθ. 66. Ἰωάννης Δούκας. Νεώτερος γιὸς τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου καὶ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς. Ὀνομάζεται Δούκας ἀπὸ τὴ μητρικὴ γιαιγιά του Εἰρήνη Δούκαινα, ὁ ἀδελφός του ὅμως Ἀλέξιος (ἀριθ. 65) ὀνομάζεται Κομνηνός ἀπὸ τὴ μητέρα τους Ἄννα Κομνηνή. Ὁ Δ. Πολέμης, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 78, σ. 113, τὸν κατατάσσει στὴν οἰκογένεια τῶν Βρυέννιων. Πράγματι, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς συνέχισης τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ εἶναι Βρυέννιοι καὶ ὄχι Κομνηνοί.

Ἄριθ. 67. Εἰρήνη Δούκαινα. Πρωτότοκη κόρη τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου καὶ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς. Δούκαινα εἶναι καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴ μητρικὴ γιαιγιά της. Ὁ Δ. Πολέμης, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 79, σ. 114, τὴν κατατάσσει καὶ αὐτὴ στὴν οἰκογένεια τῶν Βρυέννιων, ἀφοῦ εἶναι κόρη Βρυέννιου.

Ἄριθ. 71. (Εἰρήνη) Δούκαινα (Κομνηνή, Εὐφορβηνή). Πρωτότοκη κόρη τοῦ Νικηφόρου Κατακαλῶν Εὐφορβηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κομνηνῆς Ἄριθ. 33. Οἱ δύο ξαδέλφες, Ἄριθ. 67 καὶ Ἄριθ. 71, ὀνομάζονται ἀπὸ τὴ μητρικὴ γιαιγιά τους Δούκαινες. Ὁ σ. τις θεωρεῖ Κομνηνές ἀπὸ τις ἀδελφές μητέρες τους, ἐνθ' ἡ μιὰ εἶναι ἀπὸ πατέρα Βρυέννισσα καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ πατέρα Εὐφορβηνῆ ἢ Φορβηνῆ. Οἱ ἀπόγονοι τους θὰ εἶναι Κομνηνοί; Καὶ πῶς θὰ συνεχισθοῦν τὰ γενεαλογικὰ δένδρα τῶν πατέρων τους;

Ἄριθ. 83. Ἰωάννης Δούκας. Δευτερότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κομνηνοῦ Ἄριθ. 35 καὶ τῆς Εἰρήνης (Ρωσίδας πριγκίπισσας). Αὐτὸς εἶναι γνήσιος Κομνηνός ἀπὸ πατέρα. Καὶ ὁ Δ. Πολέμης, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 109, σ. 136, τὸν κατατάσσει

στους Κομνηνούς. Κουβαλάει τὸ ἐπώνυμο Δούκας ἀπὸ τὴν αὐτοκράτειρα γιὰ τὸν τοῦ Εἰρήνη Δούκαινα.

'Αριθ. 90. Ἰωάννης Δούκας. Πρωτότοκος γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ἀγγέλου καὶ τῆς Θεοδώρας Κομνηνῆς Ἀριθ. 38. Ἀπὸ τὸν πατέρα του εἶναι Ἀγγελος. Κουβαλάει καὶ αὐτὸς τὸ ἐπώνυμο τῆς γιαιγῆς του. Ὁ Δ. Πολέμης, ἐνθ' ἄνωτ., Ἀριθ. 40, σ. 87, τὸν κατατάσσει στοὺς Ἀγγέλους. Οἱ ἀπόγονοι του τί θὰ εἶναι, Κομνηνοὶ ἀπὸ τὴ μητέρα του, Ἀγγελοὶ ἀπὸ τὸν πατέρα του ἢ Δούκες ἀπὸ τὴ γιαιγῆ του;

'Αριθ. 96. Ἰσαάκιος Ἀγγελοσ Δούκας. Τεταρτότοκος γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ἀγγέλου καὶ τῆς Θεοδώρας Κομνηνῆς Ἀριθ. 38. Ἀπὸ τὸν πατέρα του εἶναι Ἀγγελος. Κουβαλάει καὶ αὐτὸς τὸ ἐπώνυμο τῆς γιαιγῆς του. Οἱ ἀπόγονοι του τί θὰ εἶναι Ἀγγελοὶ ἢ Κομνηνοὶ;

Υπάρχουν καὶ ἄλλα ἐπώνυμα προσώπων, τὰ ὅποια ὁ σ. τὰ θεωρεῖ Κομνηνοὺς ἀπὸ τὴ μητέρα τους, ἐνθ' αὐτὰ φέρουν κανονικὰ τὸ ἐπώνυμο τοῦ πατέρα τους:

'Αριθ. 21. Ἰωάννης Ταρωνίτης. Γιὸς τοῦ Μιχαὴλ Ταρωνίτη καὶ τῆς Μαρίας Κομνηνῆς Ἀριθ. 11.

'Αριθ. 22. Γρηγόριος Ταρωνίτης. Δευτερότοκος γιὸς τῶν ἀνωτέρω Μιχαὴλ καὶ Μαρίας.

'Αριθ. 48. Μανουὴλ Βοτανειάτης. Γιὸς τοῦ (Νικηφόρου) Βοτανειάτη καὶ τῆς (Ἄννας) Κομνηνῆς Ἀριθ. 19.

'Αριθ. 98. Νικηφόρος Πακουριανός. Γιὸς τοῦ Γρηγορίου Πακουριανοῦ καὶ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς Ἀριθ. 44.

Κι αὐτοὺς ὁ σ. τοὺς θεωρεῖ Κομνηνοὺς, κι ὡς εἶναι Κομνηνοὶ μόνο ἀπὸ μητέρα, καὶ τοὺς ἐντάσσει στὸ τακτικὸ γενεαλογικὸ δένδρο τῶν Κομνηνῶν νοθεύοντας αὐτὸ καὶ ἀξάνοντας τὸν ἀριθμὸ τους.

Β'

'Ας δοῦμε τώρα τί περιέχει ὁ Β' τόμος τοῦ ἔργου:

Μετὰ ἀπὸ πίνακα νέων Βραχυγραφῶν (σ. 5) καὶ μετὰ ἀπὸ νέα Βιβλιογραφία (σ. 6-7), ποὺ συνεχίζει ἐκεῖνη τοῦ Α' τόμου, προστίθενται καὶ νέα Προλεγόμενα τοῦ Β' τόμου σ' ἐκεῖνα τοῦ Α' τόμου (σ. 8-32). Τὰ νέα Προλεγόμενα περιέχουν: I. Ἱστορικὴ ἀνασκόπηση (σ. 8-18) γιὰ τὸ ἀνορθωτικὸ ἔργο τῶν τριῶν πρώτων μεγάλων Κομνηνῶν, Ἀλεξίου Α', Ἰωάννου Β' καὶ Μανουὴλ Α'. II. Τίτλοφορία (σ. 18-21). Πρόκειται γιὰ τὶς ἀλλαγὲς ποὺ ἔκαναν οἱ Κομνηνοὶ στὸ σύστημα τῶν αὐλικῶν ἀξιοματῶν καὶ τίτλων. III. Τὸ κύρος καὶ ἡ δόξα τοῦ Οἴκου τῶν Κομνηνῶν (σ. 21-26). Πρόκειται γιὰ τὴν ἡμνογραφία βυζαντινῶν ποιητῶν καὶ ἱστορικῶν γιὰ τοὺς Κομνηνοὺς. IV. Ἡ ἀπόλεια τῆς τακτικῆς γενεαλογικῆς σειρᾶς τῶν Κομνηνῶν (σ. 27-31). Δύο εἶναι οἱ λόγοι τῆς ἀπόλειας αὐτῆς: α) Ἡ μεγάλη φθορὰ τῶν Κομνηνῶν ἐπὶ Ἀνδρονίκου Α' καὶ ἐπὶ Ἰσαακίου Β', καὶ β) τὰ ἀνεπάρκη στοιχεῖα ποὺ δίνουν συμπτωματικὰ οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς γιὰ τὶς συγγενικὲς σχέσεις τῶν προσώπων ποὺ ἀναφέρουν. V. Τὰ ὄνοματα τῶν Κομνηνῶν (σ. 31-32). Πρόκειται γιὰ μιὰ σύγκριση τῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων τῶν Κομνηνῶν τῆς ΟΓΔΟΗΣ ΓΕΝΕΑΣ, ποὺ ἀναφέρονται σ' αὐτὸν τὸν τόμο Β', ἀλλὰ θὰ βιογραφηθοῦν στὸ Γ' τόμο, σύγκριση ποὺ διαπιστώνει τὸ μεγάλο ἀριθμὸ τῶν Ἀνόνομων Κομνηνῶν καὶ δείχνει τὴν ἀνεπάρκεια τῶν πηγῶν μας.

Μετὰ τὰ Προλεγόμενα αὐτὰ τοῦ Β' τόμου βιογραφοῦνται στὶς σελ. 33-871 ἐνεήντα ἑξὶ Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνῆς τῆς ΕΒΔΟΜΗΣ ΓΕΝΕΑΣ, ἀριθμούμενοι ἀπὸ 99-195. Πῶς ὅμως αὐτὰ τὰ 96 πρόσωπα, μετὰ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν πολλοὶ ἀπόγονοι γυναικῶν Κομνηνῶν ποὺ παντρεύτηκαν μέσα σὲ ἄλλες οἰκογένειες, πῶς αὐτὰ τὰ 96 πρόσωπα

ἀποτελοῦν μιὰ γενεὰ Κομνηνῶν, τὴν ΕΒΔΟΜΗ ΓΕΝΕΑ, αὐτὸ δὲν εἶναι σαφὲς στὸν ἀναγνώστη τοῦ ἔργου καὶ ἀποτελεῖ τεχνικὸ μυστικὸ τῆς μεθόδου ἐργασίας τοῦ συγγραφέα.

Στὰ Ἐπιλεγόμενα τοῦ Β' τόμου (σ. 872-873) ὁ σ. ἐκφράζει τὴν εὐγνωμοσύνη του σὲ ἐπιστήμονας καὶ Ἰδρύματα ποὺ μὲ διαφόρους τρόπους ἐβοήθησαν τὸ ἔργον του καὶ ἀναφέρει χωρὶς «τάκτ» μιὰ ἀρνητικὴ περίπτωση. Ἀκολουθεῖ (σ. 874-877) ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΓΕΝΕΑΣ, ποὺ βιογραφοῦνται σ' αὐτὸν τὸ Β' τόμο, ἀλλὰ κατ' ἀλφαβητικὴ τῶρα τάξη καὶ μὲ μνεία τῶν σελίδων τῆς βιογραφίας τῶν. Ἐν τέλει ἀκολουθοῦν πίνακες τῶν Κομνηνικῶν Γενεῶν ἀπὸ ΠΡΩΤΗΣ μέχρι ΔΩΔΕΚΑΤΗΣ (σ. 877-895). Οὕτω:

Σελ. 877-879: Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῶν ἑξὶ πρώτων γενεῶν (ἀριθ. 1-98).

Σελ. 880-883: Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῆς ΕΒΔΟΜΗΣ ΓΕΝΕΑΣ (ἀριθ. 99-195).

Σελ. 883-885: Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῆς ΟΓΔΟΗΣ ΓΕΝΕΑΣ (ἀριθ. 196-280).

Σελ. 885-888: Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῆς ΕΝΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ (ἀριθ. 281-349).

Σελ. 888-891: Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῆς ΔΕΚΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ (ἀριθ. 350-435).

Σελ. 891-893: Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῆς ΕΝΔΕΚΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ (ἀριθ. 436-497).

Σελ. 893-894: Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῆς ΔΩΔΕΚΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ (ἀριθ. 498-543).

Σὲ τελικὴ παρατήρησή του (σ. 895) ὁ σ. προσθέτει στοὺς 543 Κομνηνοὺς καὶ Κομνηνές τῶν δώδεκα ἀνωτέρω γενεῶν καὶ ἄλλους 16, μοιρασμένους στὴν ἑβδόμη, ὄγδοη, ἔνατη, δέκατη καὶ ἐνδέκατη γενεά, κάνοντάς τους 559 καὶ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ Κομνηνοὶ φθάνουν μέχρι τῆ δέκατη ἑβδόμη γενεά, ἀν δὲ λάβουμε ὑπόψη καὶ τοὺς Μεγαλοκομνηνοὺς τοῦ κλάδου τοῦ Ἰσαακίου Μεγάλου Κομνηνοῦ, οἱ Κομνηνοὶ φθάνουν μέχρι καὶ τὴν εικοστὴ δευτέρη γενεά.

Δὲν εἶναι ὁμως σαφὲς πῶς ὁ σ. χωρίζει τοὺς Κομνηνοὺς σὲ γενεές, ποῖο εἶναι δηλαδὴ τὸ ὄριο μεταξὺ τῶν γενεῶν ποὺ χωρίζει τὴ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἐπίσης δὲν εἶναι σαφές, ἀν ἡ ομάδα τῶν ἑξὶ πρώτων γενεῶν ἀποτελεῖ, ὅπως φαίνεται, μιὰ χαρακτηρισθέντας ὡς «συνταυτιζόμενος» Κομνηνοῦς, ποιῆς γενεές ἀποτελοῦν κατόπιν τὴν ομάδα τῶν «σχετικὰ συνταυτιζόμενων» Κομνηνῶν καὶ ποιῆς τὴν ομάδα τῶν «μὴ συνταυτιζόμενων»; Οἱ γενεές 7-12 ποῦθενὰ δὲν χαρακτηρίζονται ὡς «σχετικὰ συνταυτιζόμενοι» Κομνηνοὶ, ὥστε αὐτὲς νὰ ἀποτελοῦν τὴν ομάδα τῶν «σχετικὰ συνταυτιζόμενων» καὶ νὰ ἀναζητεῖται ἡ τρίτη ομάδα τῶν «μὴ συνταυτιζόμενων» Κομνηνῶν.

Ὅπως εἶπαμε καὶ προηγουμένως, ὁ σ. δὲν θέλησε νὰ ἐφαρμοσθεῖ τὴν ἀρχὴ τοῦ Δ. Πολέμη, ἀνκαὶ γνωρίζει τὸ ἔργο του (βλ. Βιβλιογραφία τοῦ μ. Α', σ. 21), ὅτι δηλαδὴ, ὅπως οἱ ἀπόγονοι μιᾶς Δουκαινας στὸν Πολέμη ἔτσι καὶ οἱ ἀπόγονοι μιᾶς Κομνηνῆς, ποὺ παντρεύεται μέσα σὲ μιὰ ἄλλη οἰκογένεια, πρέπει νὰ γενεαλογοῦνται στὸ γενεαλογικὸ δένδρο τοῦ πατέρα τους καὶ ἀποτελοῦν μιὰ δευτέρη ομάδα Κομνηνῶν, τοὺς Κομνηνοὺς μέσα σὲ ἄλλες οἰκογένειες καὶ δὲν εἶναι γνήσιοι Κομνηνοί. Ὁ σ. ὁμως βάζει τοὺς Κομνηνοὺς αὐτοὺς μέσα στὸ γενεαλογικὸ δένδρο καὶ οἱ σὲς γενεές του τῶν γνησίων Κομνηνῶν. Ἐτσι κάθε Κομνηνῆ σὲ ξένη οἰκογένεια δίδει νέα σειρά Κομνηνῶν μὲ δύο τῶρα ἐπάνωμα, ἐνθὸν στὸν Α' τόμο εἶχαμε ἀπογόνους Κομνηνῆς μὲ ἓνα ξένο ἐπάνωμα. Αὐξάνει ἔτσι τρομερὰ τὸ ἀριθμὸς τῶν Κομνηνῶν. Ἄς δοῦμε ἓνα παράδειγμα ἀπὸ τὴν ΕΒΔΟΜΗ ΓΕΝΕΑ τοῦ Β' αὐτοῦ τόμου (σ. 881):

Ἄριθ. 104. Ἰ ω ἀ ν ν η ς Κ ο ν τ ο σ τ ἔ φ α ν ο ς Κ ο μ ν η ν ὄ ς, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.

Ἄριθ. 105. Ἀνώνυμη Κοντοστεφανίνη Κομνηνή, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.

Ἄριθ. 106. Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομνηνός, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.

Ἄριθ. 107. Ἀνώνυμος Κοντοστέφανος Κομνηνός ἢ Ἀνώνυμη, γιὸς ἢ κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 58 (βλ. τόμ. Α', σ. 291) εἶναι ἡ Θεοδώρα Κομνηνὴ κόρη τοῦ Ἀδριανοῦ Κομνηνοῦ Ἄριθ. 28 καὶ τῆς Ἀνόνης γυναίκας του. Ἡ Θεοδώρα παντρεύθηκε τὸ 1125 τὸν Ἀνδρόνικο Κοντοστέφανο, γιὸ τοῦ μεγάλου δούκα τοῦ στόλου Ἰσαάκιου Κοντοστέφανου. Τὰ παραπάνω παιδιὰ τῆς τί εἶναι τώρα, Κοντοστέφανοι ἢ Κομνηνοί, συνεχίζουν τὸ γενεαλογικὸ δένδρο τῶν Κομνηνῶν καὶ ὄχι τῶν Κοντοστέφανων; Ἐπίσης:

Ἄριθ. 133. Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομνηνός, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.

Ἄριθ. 134. Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομνηνός, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.

Ἄριθ. 135. Ἀνδρόνικος Κοντοστέφανος Κομνηνός, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.

Ἄριθ. 136. Εἰρήνη Κοντοστεφανίνη Κομνηνή, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 77 (βλ. τόμ. Α', σ. 380) εἶναι ἡ Ἄννα Κομνηνὴ, δευτερότοκη κόρη τοῦ Ἰωάννη Β' Κομνηνοῦ Ἄριθ. 34 καὶ τῆς Εἰρήνης τῆς Οὐγγαρικῆς. Ἡ Ἄννα παντρεύτηκε τὸ 1126 τὸ Στέφανο Κοντοστέφανο, γιὸ τοῦ μεγάλου δούκα τοῦ στόλου Ἰσαάκιου Κοντοστέφανου.

Οἱ δύο γιοὶ λοιπὸν τοῦ μεγάλου δούκα Ἰσαάκιου Κοντοστέφανου, ποὺ πήραν γυναῖκες Κομνηνές, ὁ Ἀνδρόνικος τῆ Θεοδώρα Κομνηνὴ τὸ 1125 καὶ ὁ Στέφανος τῆν Ἄννα Κομνηνὴ τὸ 1126, θὰ πρέπει νὰ ἔχουν ἀπογόνους ἀπὸ μητέρα Κομνηνοῦς, ἀφοῦ ὁ σ. τοὺς τοποθετεῖ στὸ γενεαλογικὸ δένδρο τῶν Κομνηνῶν καὶ στὴν ΕΒΔΟΜΗ ΓΕΝΕΑ του. Ὁ σ. δὲν ἀρνεῖται ὅτι αὐτοὶ εἶναι καὶ Κοντοστέφανοι, γι' αὐτὸ καὶ τοποθετεῖ στὸν Α' τόμο καὶ μεταξὺ τῶν σελ. 304-305 ΕΝΘΕΤΟ μὲ τὸ γενεαλογικὸ δένδρο τῶν Κοντοστέφανων κατατάσσοντας τοὺς ἀνωτέρω ἀπογόνους τῆς Θεοδώρας καὶ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς στὴν ΕΚΤΗ ΓΕΝΕΑ τῶν Κοντοστέφανων. Τοὺς θεωρεῖ ὅμως προφανῶς Κομνηνοῦς γι' αὐτὸ καὶ τοὺς βιογραφεῖ στὴν ΕΒΔΟΜΗ ΓΕΝΕΑ τῶν Κομνηνῶν του. Δὲν θὰ ἄρκοσε νὰ τοὺς ἀνέγραφε μόνο στὴν ΣΤ' ΓΕΝΕΑ τῶν Κοντοστέφανων τοῦ ΕΝΘΕΤΟΥ, ἀφοῦ ἔτσι κι ἄλλ' ἴως κάμνει ΕΝΘΕΤΟ σὲ πολλοὺς Κομνηνοῦς του μὲ διπλὰ ἐπώνυμα, καὶ νὰ γλυττώσει τὴ βιογράφησή τους στὴν τακτικὴ γενεαλογία καὶ τὴν παρακολούθησι τῶν ἀπογόνων τους στίς ἐπόμενες ΓΕΝΕΕΣ τῶν Κομνηνῶν; Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ προηγουμένως μὲ τοὺς Βοτανειάτες μὲ ΕΝΘΕΤΟ τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου τοῦ Οἴκου τῶν (βλ. τόμ. Α', σ. 128-129), μὲ τοὺς Βρυέννιους μὲ ΕΝΘΕΤΟ τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου τοῦ Οἴκου τῶν (βλ. τόμ. Α', σ. 208-209) καὶ τὸ ἴδιο θὰ κάμει κατόπιν μὲ τοὺς Συναδηνοῦς μὲ ΕΝΘΕΤΟ τοῦ Οἴκου τῶν (βλ. τόμ. Α', σ. 672-673) καὶ μὲ τοὺς Παλαιολόγους μὲ ΕΝΘΕΤΟ τοῦ Οἴκου τῶν (βλ. τόμ. Α', σ. 680-681), ἐπειδὴ μερικοὶ ἀπόγονοι αὐτῶν νυμφεύθηκαν Κομνηνές, τῶν ὁποίων βιογραφεῖ τοὺς ἀπογόνους σὰν Κομνηνοῦς. (Γιὰ τοὺς Βρυέννιους βλ. τόμ. Α', ἀριθ. 32, 85, 136. Γιὰ τοὺς Βοτανειάτες βλ. τόμ. Α', ἀριθ. 19, 30, 54, 94. Γιὰ τοὺς Συναδηνοῦς βλ. τόμ. Α', ἀριθ. 95. Οἱ ἀπόγονοι τῶν Παλαιολόγων ποὺ νυμφεύθηκαν Κομνηνές δὲν γενεαλογοῦνται στὴν ΕΒΔΟΜΗ ΓΕΝΕΑ, ἀλλὰ στίς ἀνεκδοτεὶς ἐπόμενες.)

